Planoverleg
Gespreksverslag 18 januari 2022

Samenwerkingsverband Cultuurhistorie Gelderland

College van Burgemeester en Wethouders
van de gemeente Berkelland
t.a.v. Roy Oostendorp

Geachte heer Oostendorp,

In het Planoverleg van 18 januari 2022 heeft een bespreking op locatie plaatsgevonden over de plannen voor de herbestemming van de H. Caeciliakerk te Rietmolen.

Preadvies
Gemeente Berkelland, H. Caeciliakerk Rietmolen, monumentnummer: 515565

Overleg op locatie i.a.v.

Roy Oostendorp (gemeente Berkelland), Rob Spikker (Visiegroep Toekomst H. Caecilia Rietmolen), Henk Hoogeveen en Annet Kock-Rood (RCE), Dick Wichers (Monumentenwacht), Geke Volkers (Provincie Gelderland), Roger Crols en Kim van de Ven (Gelders Genootschap).

Informatie
De rooms-katholieke kerk H. Caecilia is gebouwd naar ontwerp van de architect C. Hardeman in 1931-1932. De kerk heeft glas-in-loodramen en tegeltableau's van de firma Intercodam uit Amsterdam, welke een bijdrage leveren aan de symboliek van de kerk. De kerk heeft een combinatie van een axiaal schip onderbroken door een centrale koepel. In de kerk zijn meerdere historisch waardevolle elementen aanwezig. Zo worden de voorstellingen op de glas-in-lood ramen, de zeldzame tegeltableau's in het koor en de constructie van de kerk uitvoerig beschreven in het rijksmonumentenregister.

Het plan betreft de herbestemming van de kerk tot een basisschool. Deze school genaamd St. Jozef is nu gehuisvest in gebouwen ten noorden van de kerk. Naast de functie van school is het de bedoeling dat de kerk ook buiten de schooluren kan functioneren als ruimte voor culturele activiteiten. Het overleg is bedoeld om de haalbaarheid van de plannen op hoofdlijnen te toetsen in relatie tot de aanwezige monumentale waarden.

Ten behoeve van de nieuwe functie worden een aantal wijzigingen voorgesteld. Dit betreft o.a. de inbouw van klaslokalen. Vanwege de behoefte aan daglicht worden enkele nieuwe venster- en deuropeningen ingezaagd en wordt de mogelijkheid voorgesteld om glas-in-lood ramen deels te vervangen door ander transparant glas. In het plan zal het ventilatiesysteem dat onder een deel van de vloer aanwezig is worden verwijderd om een nieuwe Cv-installatie en isolatie onder de vloer aan te leggen door middel van vloerverwarming. Om verder zo min mogelijk te veranderen is een doos-in-doos systeem bedacht voor de klaslokalen. Dit geeft ook de optie om de nieuwe toevoegingen er later weer uit te kunnen halen zonder verdere aantasting van de kerk. Rond 2009 heeft een restauratie plaatsgevonden waarbij o.a. de leien dakbedekking is vervangen, waardoor het gebouw nog in prima staat verkeert.

Veel kerken in de Achterhoek hebben of krijgen te maken met leegstand. In Rietmolen heeft een lokale groep het initiatief genomen om te onderzoeken of herbestemming van de H. Caeciliakerk als school gedragen wordt door de gemeenschap en het gebouw voor de dorpsgemeenschap behouden kan worden. Herbestemming van de kerk als school kan rekenen op grote steun van de inwoners van Rietmolen. Dit houdt tevens in dat op de huidige locatie van de basisschool St. Jozef woningen gerealiseerd kunnen worden.

Reactie
Rekening houdend met de context van de vele vrijkomende kerken en de perspectieven voor behoud van dit religieuze erfgoed, hebben de adviseurs een positieve grondhouding met betrekking tot het voorliggende initiatief. Met een school in de kerk blijft het monument een centrale, toegankelijke en maatschappelijke functie houden in het dorp. De basis van het plan is denkbaar en de adviseurs kunnen zich vinden in de hoofdlijnen, maar zien ook nader te onderzoeken uitdagingen. Hieronder wordt een aantal punten genoemd die besproken zijn tijdens het planoverleg en de rondleiding door de kerk:

- De adviseurs vragen zich af of er in het ontwerp rekening is gehouden met de groei van het aantal leerlingen. Eventueel zou de pastorie naast de kerk, nu verhuurd als woning, te zijner tijd verbouwd kunnen worden.
- Wat is het perspectief voor de kerk als deze functie niet doorgaat? Het zal vrij lastig worden om woningen in de kerk te realiseren. In het geval van woningen zou zowel het interieur als exterieur teveel aangepast moeten worden.
- De adviseurs wijzen erop dat de glas-in-lood ramen in principe behouden zouden moeten blijven. Deze ramen vertellen gezamenlijk een verhaal en vormen een ensemble. Daarmee zijn ze van belangrijke cultuurhistorische waarde. Gevraagd wordt om eerst inzichtelijk te maken aan de hand van daglichtberekeningen om welke afmetingen en ingrepen het gaat. Dan kan de impact goed worden afgewogen. Is het bijvoorbeeld mogelijk om een deel van het glas-in-lood te handhaven als er nieuwe openingen worden toegevoegd, of is het noodzakelijk om alle vensters van blank glas te voorzien, ook als er nieuwe gevelopeningen worden toegevoegd? Vervolgens is de vraag hoe dan eventueel gevelopeningen aangebracht worden. Om meer daglicht te creëren kan een aantal ramen doorgetrokken worden naar beneden (dit is een voorgestelde optie). Een andere optie is de huidige vensters te behouden en onder de rollaag in het metselwerk een heldere nieuwe ingreep te doen. Dit vraagt om nadere ontwerpstudie en het verkennen en/of uitwerken van verschillende varianten. De adviseurs kunnen zich in principe vinden in het toevoegen van openingen in de zijgevels. In combinatie met de ‘doosjes’ in het interieur blijft de naar binnen gerichte blik met het overkoepelende centrale gewelf overeind. Het openen van het koor met vensters of openslaande deuren is niet wenselijk.
- Voor de vloeren zijn verschillende scenario’s denkbaar. De tegelvloeren hebben een zeer hoge monumentale waarde. Een optie is bijvoorbeeld een droogbouwsysteem hier bovenop, met een nieuwe vloerafwerking (bijvoorbeeld een akoestisch tapijt zoals in de Broederenkerk te Zutphen). De vloer is daarmee niet meer zichtbaar, maar blijft wel behouden. Een alternatief is onderzoeken of de tegels zonder schade te demonteren zijn. Het is dan mogelijk om vloerverwarming te realiseren en de tegels opnieuw te leggen op deze laag.
- Bij het koorgedeelte is te zien dat de vloer lager heeft gelegen en opgehoogd is. Om meer ruimte te creëren zou de vloer weer verlaagd kunnen worden naar de oorspronkelijke staat. Het advies wordt gegeven om de tegeltableau’s in het koor te behouden om hun

cultuurhistorische waarde. De voorstellingen in de vorm van tegeltableau's zijn zeer zeldzaam.
- De waarde van het orgel moet nader onderzocht worden (door een specialist van de RCE).
- De banken lijken niet oorspronkelijk/voor de kerk ontworpen? Over het algemeen wordt aangegeven hoe meer historisch materiaal behouden of hergebruikt kan worden in de kerk, des te meer 'wisselgeld' voor nieuwe ingrepen (denk aan glas-in-lood, tegels, altaar, unieke doopvont, beelden, kunst, kruiswegstaties). Het is belangrijk dat het verhaal van deze kerk verteld kan blijven worden.
- Bij de aanbouw van de sportzaal wordt het advies gegeven om het meer los te houden van de kerk met een tussenstuk. Hierdoor is er een mogelijkheid voor een plek om zonnepanelen in ontwerp te integreren. Ook de exacte doorgang moet nog nader onderzocht worden, zodat de tegeltableau's behouden blijven.

Conclusie
Geconcludeerd kan worden dat de adviseurs positief zijn over het plan om de basisschool te huisvesten in de H. Caeciliakerk. Er wordt waardering uitgesproken over de doordachtheid van het plan in deze fase. Het belangrijkste punt is de zorgvuldige ontwerpopgave voor daglicht en dat er zoveel mogelijk interieurelementen behouden moeten blijven. De kernkwaliteit zit in de ruimtewerking, de vloertegels, het glas-in-lood en de tegeltableau's. De ongedeelde ruimte van de centraalbouw moet behouden blijven, evenals de glas-in-lood ramen en tableau's in het koor met cultuurhistorische waarde. Waar nog over nagedacht moet worden zijn de details, zoals de omgang met daglicht en de vloer. Verder wordt meegegeven dat het interieur van de kerk en de context van de kerk in het dorp een belangrijke rol hebben. De adviseurs zijn erg benieuwd naar de verdere uitwerking van het plan.

Het bovenstaande betreft een verslag van de bespreking in het Planoverleg Samenwerkingsverband Cultuurhistorie Gelderland.

Met vriendelijke groet,

Kim van de Ven
Planoverleg Cultuurhistorie Gelderland